

7. РЕЦЕНЗІЇ.

Сергій Білоцький,

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ А. В. КУЛЬКА «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ТРАНСКОРДОННИХ ПРІСНИХ ВОД»

Термін «світова водна криза» дедалі частіше застосовується не лише у публіцистиці і наукових працях, а й у офіційних документах, зокрема ухвалених органами ООН. І це цілком природно, адже нестача прісної води належної кількості та якості наразі є однією з основних причин захворюваності та смертності у більшості регіонів світу, в майбутньому ж ці проблеми поглиблюватимуться. Так, за прогнозами ЮНЕСКО, до 2040 р. 600 млн. дітей, або кожна четверта дитина на планеті будуть жити в умовах гострої нестачі води. До 2050 р. із суттєвими труднощами в доступі до питної води зіштовхнуться до 6 млрд. людей.

Не менш серйозні виклики постали перед світовою економікою. Стрімке зростання загальної чисельності населення, урбанізація, підвищення рівня споживання води, нераціональне використання прісноводних об'єктів, шкідливі для них методи ведення промислової та сільськогосподарської діяльності ведуть до проблем у сенсі кількості та якості прісної води, необхідної в основних сферах життєдіяльності суспільства.

Очевидно, що індивідуальними зусиллями держав домогтись розв'язання наявних проблем неможливо. По-перше, близько половини прісноводних об'єктів світу є транскордонними (йдеться, наприклад, майже про всі великі ріки України); по-друге, всі компоненти екосистеми, зокрема ті, що повністю розташовані в різних державах, більшою чи меншою мірою пов'язані між собою; по-третє, успішна боротьба з нераціональним використанням водних ресурсів можлива лише за умов координації дій держав та взаємної допомоги. Водночас сучасні міжнародно-правові механізми забезпечення співпраці держав транскордонних водних об'єктів не сприяють розв'язанню означених гострих проблем сучасності.

Ці чинники зумовлюють актуальність монографічного дослідження кандидата юридичних наук, докторанта Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України Андрія Вадимовича Кулька «Міжнародно-правове регулювання використання й охорони транскордонних прісних вод»¹. Саме такі наукові доробки можуть сприяти удосконаленню міжнародних договірно-правових та інституційних механізмів регулювання поведінки з прісноводними ресурсами.

Справді, виконання цього завдання видається реальним, якщо відповідальні державні органи звертатимуться до таких наукових праць, як представлена монографія. Справа в тому, що йдеться про всебічне дослідження, яке містить глибокий аналіз досвіду міжнародно-правового співробітництва стосовно транскордонних водних об'єктів в усіх регіонах світу; при цьому автор ретельно розглядає зміст міжнародних договорів універсального, регіонального, субрегіонального та локального характеру, процеси їхньої реалізації, нормативні рамки та практику функціонування міжнародних організацій. Цей підхід дав змогу автору врешті-решт сформулювати власні пропозиції щодо принципів міжнародних договірних механізмів та засад діяльності організацій басейнового характеру.

¹ Кулько А. В. Міжнародно-правове регулювання використання й охорони транскордонних прісних вод : моногр. / А. В. Кулько. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, вид-во «Стилос», 2018. – 980 с.

Відзначимо логічність та обґрунтованість плану монографічного дослідження, що дозволило системно розглянути всі основні теоретичні і практичні питання, які стосуються міжнародно-правових механізмів регулювання відносин, пов'язаних із використанням та охороною транскордонних прісних вод. Зокрема, слід вказати на розкриття у розділі I монографії питань генези, природи, джерел, принципів, основних структурних елементів міжнародного права транскордонних прісних вод та його місця в системі міжнародного права.

В інших частинах дослідження відображені результати понад 40 так званих «case studies», присвячених системам міжнародно-правового регулювання відносин держав основних поверхневих і підземних транскордонних водних об'єктів кожного з регіонів світу. Йдеться про Дунай, Дніпро, Рейн, озеро Констанс, Меконг, Інд, Ганг, Ніл, Конго, Нігер, Сенегал, озеро Вікторія, системи водоносних горизонтів Нубійських піщаників, Північно-Західної Сахари, Юллемеден, Таудені/Танезруфт, ріки Амазонка і Ла-Плата, Великі Озера, систему водоносного горизонту Гуарані тощо. Це дало автору змогу зробити цінні та науково обґрунтовані висновки.

З-поміж пропозицій автора монографії відзначимо насамперед ті, що стосуються можливих шляхів втілення концепції інтегрованого (комплексного) управління транскордонними водними ресурсами шляхом розробки, укладення та реалізації міжнародних договорів басейнового характеру (підрозділ 6.3. монографії). Йдеться про договірні норми з таких питань, як застосування принципів міжнародного права транскордонних прісних вод, регулювання відносин щодо видів використання транскордонних прісних вод (судноплавство, гідроенергетика, рибальство, іригація земель, постачання води населенню), процедури узгодження нових програм, планів, проектів, що можуть мати негативний вплив на водні ресурси, інституційні засади діяльності міжнародних річкових комісій як координаційних центрів інтегрованого управління транскордонними прісними водами, процес інтегрованого управління, розв'язання спорів тощо.

Можна погодитись з автором у тому, що запровадження запропонованої моделі дозволить забезпечити раціональне й справедливе використання транскордонних поверхневих та підземних вод, узгодження інтересів прибережних держав, визнання й реалізацію прав людини на воду і санітарію, ефективну охорону водних ресурсів, запобігання новим та розв'язання існуючих суперечностей, спорів і конфліктів між прибережними державами.

У сенсі необхідності розв'язання проблем, притаманних транскордонним водним об'єктам, частини яких розташовані на території України, особливу цікавість, як видається, становлять рекомендації автора щодо змісту майбутньої Конвенції про судноплавство на Дніпрі (розділ III монографії). З-поміж них відзначимо пропозиції про встановлення спрощеної процедури для перетину міждержавних кордонів суднами типу «ріка – море»; про формат спільних програм і проектів, спрямованих на розв'язання проблем фізичних перешкод для судноплавства на Дніпрі, на сприяння розвитку пов'язаної із Дніпром логістичної та транспортної інфраструктури, підвищення ролі Дніпра як компонента міжнародних транспортних мереж (на кшталт проектів з'єднань Дніпро – Вісла – Одер і Чорне море – Дніпро – Балтика); про створення на принципах рівного представництва прибережних держав міжнародної організації – Комісії ріки Дніпро, можливі організаційні засади діяльності якої автор окреслює у підрозділі 3.2.

Усе зазначене дає підстави стверджувати, що монографія Кулька А. В. «Міжнародно-правове регулювання використання й охорони транскордонних прісних вод» цінна і у теоретичному, і у практичному сенсі. Вона буде корисною для всіх, хто цікавиться питаннями міжнародно-правового регулювання відносин щодо транскордонних водних ресурсів, проблемами міжнародного екологічного права, статусу території у міжнародному праві, міжнародного економічного права тощо. Це дослідження може дати поштовх для наукових розробок у цих сферах.

У вимірі практики міжнародного права результати, отримані автором, можуть стати у нагоді при формуванні позиції України у питаннях, що стосуються транскордонних прісних вод, при участі у роботі існуючих міжнародних річкових комісій та міжнародних організацій універсального й регіонального характеру, при укладенні нових і перегляді чинних міжнародних договорів у сфері використання й охорони водних ресурсів.